

Artykuły teoretyczne i historyczne

Теоретические и исторические статьи

Ľubomír Belás

Prešovská univerzita v Prešove

Kantova filozofia politiky

Философия политики Канта

*Preto sa v tejto dobe aj jeho rozhovory
väčšinou týkali politiky*

R.B. Jachmann

V 7. kapitole svojej znamenitej práce *Kants Leben und Lehre* uvádza E. Cassirer zaujímavý názor, ktorý sa týka Kantovho filozofického vývoja. V ňom konštatuje závažnú skutočnosť, že potom čo bol *Kritikou súdnosti* naplnený zámer vytvoriť filozofický systém, sa u neho znovuobjavila záľuba v bezprostredných otázkach života, ktoré hýbali dobou. Boli to predovšetkým politické problémy¹, ktoré sa viac než tomu bolo doteraz, posunuli do ťažiska jeho záujmu. Cassirer ako základné texty uviedol spis proti Garvemmu a predovšetkým *kleine Schriften*. V nich našli totiž svoj odraz niektoré zvláštne politické vzťahy ako aj udalosti doby, pričom pozoruhodný je v tomto smere predovšetkým jeho *osvietenský spis*. Objektívne však treba uviesť, že nemáme k dispozícii prácu, ťažiskovo orientovanú na problematiku politiky. Podanie jednotného uceleného konceptu politiky² si vyžaduje analyticko-konstruktívny prístup. Slovo politik sa napríklad objavuje až v spisoch z 90-tých rokov.

Skutočnosťou však je, že Kantovo filozofické dielo obsahuje viaceré vymedzenia **politiky**. Napríklad: **výkonná právna náuka**, umenie ovládať ľudí, chytrácka obratnosť, pseudopolitika, empirická a ozajstná politika, **vlastná úloha**

¹ E. Cassirer, *Kant Leben und Lehre*, Wissenschaftliche Buch, Darmstadt 1994, s. 391.

² R. Brandt, *Zu Kants politischer Philosophie*, in: *Sitzungsberichte der Wissenschaftlichen Gesellschaft Johann Wolfgang Goethe Universität Frankfurt am Main*, Band XXXV, nr 5, s. 235.

politiky, a priori poznateľná politika, morálna politika³. V prípravných rukopisných poznámkach k *Rechtslehre* sa nachádza i táto definícia: „Politika ako veda je systém zákonov na zabezpečenie práv a spokojnosti ľudu so svojím vnútorným a vonkajším stavom“⁴. Vyššie uvedené určenia politiky možno primárne rozdeliť do dvoch základných skupín. Jedna sa viaže k *skúsenosti* svojho druhu, iná k *praktickému rozumu*, spojenému s *právom a morálkou*. Vo vzťahu ku Kantovi je potrebné – aj keď to môže byť za istých okolností pre mnohých prekvapujúce – zdôrazniť jeho „neobvykle realistické posudzovanie toho, čo sa v politike skutočne deje“⁵. Jaspers tu má myslí predovšetkým Kantovo stvárnenie *politických praktík a pravidiel chytrosti* pre získavanie a udržiavanie moci. Čo Kanta ako filozofa na politike však najviac zaujíma – píše U. Sassenbach – je *apriórne jadro*⁶, to znamená z čistého praktického rozumu odvodený princíp, a teda i možnosť jej transcendentálno-metafyzickej *kritiky*. Spomenuté tvrdenie sa dá doložiť nasledujúcou Kantovou myšlienkou: „Aby sme sa dostali od *metafyziky* práva (ktorá abstrahuje od všetkých podmienok skúsenosti) k princípu *politiky* (ktorá tieto pojmy aplikuje na prípady skúsenosti) a pomocou práva k vyriešeniu úlohy politiky v súlade so všeobecným princípom práva: filozof dá 1) *axiómu*, t. j. apodikticky istý princíp, ktorý vychádza bezprostredne z definície verejného práva (súhlasu *slobody* každého so slobodou iných v súlade so všeobecným zákonom); 2) *postulát* (vonkajšieho verejného zákona, ako zjednotenej vôle všetkých ľudí podľa princípu *rovnosti*, bez ktorej by nemohla existovať sloboda každého); 3) *problém*, ako dosiahnuť, že aj v takej veľkej spoločnosti jednako bude zachovaná jednota v súlade s princípmi slobody a rovnosti (konkrétne pomocou reprezentatívneho systému); ktorý sa potom stane princípom politiky, ktorej usporiadanie a nariadenie budú obsahovať dekréty vyplývajúce zo skúsenostného poznania človeka, ktoré zamýšľajú len mechanizmus právnej správy a jeho účelné zriadenie. – Právo sa nemá prispôbiť politike, ale politika sa vždy musí prispôbiť právu“⁷). Dôvod prečo sa Kant zaoberá práve *apriórnou podobou* pojmu politika uvádza tiež v spise z roku 1793 pod názvom *O všeobecnom výroku: môže to byť správne v teórii, nehodí sa to ale pre prax*: „Prax obchádzajúca všetky čisté rozumové princípy sa nikde nevyjadruje o teórii s väčšou opovážlivosťou než v otázke predpokladov dobrého štátneho zriadenia. Príčina je v tom, že dlhotrvajúce

³ I. Kant, *K večnému mieru*, Bratislava 1996, s. 38, 39–40, 44, 46, 49, 56.

⁴ I. Kant, *Vorarbeiten zur Rechtslehre* in: I. Kant, *Gesamelte Schriften*, Herausgegeben von der Deutschen Akademie der Wissenschaften zu Berlin, Band XXIII, Dritte Abteilung, Handschriftlicher Nachlaß, Zehnter Band, Berlin 1995, s. 346.

⁵ K. Jaspers, *Kantův spis „K večnému míru“*, „Reflexe. Filosofický časopis“ 1999, č. 20, s. 5–7.

⁶ U. Sassenbach, *Der Begriff des Politischen bei Immanuel Kant*, Königshausen & Neumann, Würzburg 1992, s. 15.

⁷ I. Kant, *Über ein vermeintes Recht aus Menschenliebe zu lügen* in: I. Kant, *Werke in sechs Bänden*, Herausgegeben von Wilhelm Weischedel, Band IV, Schriften zur Ethik und Religionsphilosophie, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 1998, s. 641–642.

zákonné zriadenie vstępuje ľudu postupne pravidlo, aby posudzoval svoju blaženost' rovnako ako svoje práva podľa okolností, za ktorých doposiaľ veci pokojne prebiehali; nie však obrátene, aby posudzoval tento beh podľa pojmov, ktoré mu na základe rozumu dávajú k dispozícii blaženost' a právo. Viacej je predsa len dávaná prednosť onomu pasívnemu stavu pred nebezpečnou situáciou hľadania stavu lepšieho... Pretože potom všetky dostatočne dlho existujúce zriadenia, nech už majú akékoľvek nedostatky, vedú v tejto veci pri všetkých svojich odlišnostiach k jedinému výsledku, totiž byť spokojný so zriadením existujúcim, neplatí tu k pokroku v *blahu ľudu* vlastne žiadna teória, ale všetko vyplýva z praxe závislej od skúsenosti⁸. Uvedený citát možno interpretovať tým spôsobom, že o tom, čo je *právo*, nás *vonkoncom nemôže poučiť* skúsenosť. Ak existuje teória štátneho práva – a ona podľa Kanta existuje – potom žiadna *prax* nie je platná bez zhody s ňou.

Kantova teória štátneho práva sa prostredníctvom pojmu právna povinnosť vzťahuje na morálku. A tak Kant vo svojom *mierovom spise* formuluje myšlienku, podľa ktorej „politické maximy nemusia vychádzať z blaha a blaženosti každého štátu, ktoré treba očakávať v dôsledku ich poslúchania, teda nie z účelu, ktorý si každý z nich robí predmetom, (z vôle) ako najvyššieho (ale empirického) princípu štátnej múdrosti, ale z čistého pojmu právnej povinnosti“⁹. Jej pojem poskytuje *a priori* čistý rozum. O tom, že morálka je pre Kanta apriórnym jadrom politiky, fundamentálnym východiskovým bodom z hľadiska tak teoretického ako aj momentu *platnosti*, sa možno presvedčiť v jeho už zmienenom spise. Kant tu uvádza, že *empirická politika* môže – voči objektívnej realite čistých právnych predpisov – namietat' čo len chce, *ozajstná (pravá) politika* nemôže „urobiť ani krok bez toho, aby predtým nevzdala úctu mravnosti, a hoci politika sama pre seba je ťažkým umením, jej spojenie s morálkou nie je vôbec nejakým umením. Morálka totiž rozťína uzol, ktorý politika nemôže rozuzliť, keď sú obidve vo vzájomnom rozpore“¹⁰.

Na tomto základe je potrebné zachytiť, precizovať a vysvetľovať Kantom použité vymedzenia politiky. Politika *sama pre seba* je umenie v zmysle techné závislé od skúsenosti, a až ako *naozajstná* politika sa stáva filozofickou prostredníctvom svojho spojenia s morálkou. Táto *pravá politika* je obmedzená na podmienku súhlasu s ideou *verejného práva*. Oproti tomu *empirická politika* je celkom odkázaná na *svet skúsenosti*. Pravá politika je v stálom súhlase s morálnymi princípmi. Politika ako *výkonná právna náuka* zodpovedá pojmom *pravej (morálnej) politiky* a *politike ako vede*. Možno to vyjadriť formuláciou – morálna politika je výkonnou právnou náukou.

⁸ I. Kant, *Über den Gemeinspruch: Das mag in Theorie richtig sein, taugt aber nicht für Praxis* in: I. Kant, *Werke in sechs Bänden*, Herausgegeben von Wilhelm Weischedel, Band VI, Schriften zur Anthropologie, Geschichtsphilosophie, Politik und Pädagogik, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 1998, s. 163–164.

⁹ I. Kant, *K večnému...*, s. 47.

¹⁰ *Ibidem*, s. 49.

Existencia pojmu *politického* a s tým spojená veľká hodnota politického myslenia vo filozofickom diele Kanta sú dnes často spochybňované. Okrem známych *Prednášok* H. Arendtovej uvádzam aj *Základy filozofickej teórie politického*. E. Vollrath v nich konštatuje, že Kant nerozvíjal *kritiku politického rozumu* ale iba *metafyziku práva a slobody*, teda *politickú metafyziku*¹¹. V tomto duchu politiku charakterizoval len ako *mechanizmus právnej správy* a pokračoval ďalej tvrdením, podľa ktorého u Kanta nemá „politická filozofia ako samostatný náčrt miesto v rámci jeho praktickej filozofie“. U. Sassenbach chce interpretovať Kantove názory so snahou preukázať skutočnosť, že ním rozpracovaný pojem *politického* je založený na „jednote kritickej metafyziky a skúsenostného poznania“¹². Opiera sa pritom o autentické myšlienky Kanta, vypovedajúce o tom, že *empirické princípy* nám môžu síce ukázať, ako to *vo svete* (politickom) *beží*, ale na to, aby bolo možné určiť, *čo je právo* ako *normatívne kritérium* posúdenia *empirickej politiky* nás môžu poučiť iba princípy a priori. Na tomto základe je potom jasné, že subjektívne princípy politického konania *sú podriadené objektívnym princípom morálky a verejného práva*. Dosiahnutý stav skúmania Kantovho pojmu *politického* dokladá, že politika ako výkonná právna náuka je úzko spojená so skúsenosťou a že sa týka i podmienok politického konania.

Otázka apriórneho jadra Kantovho pojmu *politického* znamená, že v prísnom slova zmysle leží toto jadro v čistých, apriórnych normatívnych princípoch učenia o mravoch. V širšom slova zmysle možno potom hovoriť o apriórnosti politického vtedy, keď sa taká normatívna podoba spája s empirickými podmienkami politického súdenia a konania.

Vzťah politiky a morálky dokladá Kant prostredníctvom dvoch typov politikov. Píše: „Môžem si síce myslieť *morálneho politika*, t. j. takého, ktorý chápe princípy štátnej chytrosti tak, že môžu obstáť spolu s morálkou, nemôžem si však myslieť *politického moralistu*, ktorý si morálku stvárnjuje tak, ako je to výhodné pre štátnika“. Uvedený *morálny politik* – pokračuje Kant ďalej vo svojich úvahách – si utvorí zásadu: „Keď sa v štátnom zriadení alebo v medzištátnych vzťahoch vyskytnú nedostatky, ktorým sa nedalo vyvarovať, tak je povinnosťou predovšetkým hláv štátov myslieť na to, ako ich čo najskôr zlepšiť a urobiť primeranými prírodnému právu, ktoré vidíme ako vzor v rozumovej idei: aj keby to ich sebeckvo malo stáť nejaké obete.

Keďže roztrhnutie puta štátov alebo svetoobčianskej jednoty ešte skôr, než je jej miesto pripravené zaujať lepšie zriadenie, sa protiví každej, v tejto súvislosti s morálkou vhodnej štátnej chytrosti, bolo by síce nevhodné žiadať, aby sa onen nedostatok musel hneď a náhlivo zmeniť; predsa však len možno od vládcu žiadať, aby si čo najúprimnejšie osvojil aspoň maximum v súvislosti s nevyhnut-

¹¹ E. Vollrath, *Grundlegung einer philosophischen Theorie des Politischen*, Königshausen & Neumann, Würzburg 1987, s. 124.

¹² U. Sassenbach, *op. cit.*, s. 24.

nosťou takejto zmeny, totiž ustavične sa približovať k účelu (k najlepšiemu zriadeniu podľa právnych zákonov)¹³. Morálny politik musí mať stále na zreteli povinnosť reformovať štátne a medzinárodné právo. Povinnosť približovať sa k tej mysliteľsky najlepšej štátnej ústave – píše U. Sassenbach – „nachádza svoj výraz v maxime morálneho politika, v subjektívnom princípe jeho konania. Táto maxima sa môže ihneď zmeniť, lebo sa pohybuje v oblasti inteligibilnej slobody. Na rozdiel oproti tomu politické konania sa uskutočňujú v reálnom čase a priestore, sú závislé od podmienok, ktoré môžu aj pri tých najlepších úmysloch ohroziť výsledok“¹⁴. Jasnú – Kantom veľakrát naznačenú diferenciu reálneho (*empiricko-právno-politického*) a morálneho stavu vecí i pohybov týkajúcich sa možného zlepšenia skomentoval W. Kersting: „Zlepšením v *Politicko-právnom* sa sledujú iné určenia než zlepšením v *Morálnom*. Toto požaduje *revolúciu v zmysľaní človeka*, pole *Morálneho* sa nachádza pod kompromis odmietajúcim zákonom *bud’ – alebo*; tu je zlepšenie mysliteľné len ako obrat, rozhodný skok a výhradne nový výtvor. Pole *Politického* sa naopak nachádza pod *lex continui*; tu osvedčenie kontinuity vytvára predpoklad pre pokrok spravodlivosti“¹⁵. Zásadný problém, ktorý Kant nastoľuje a postupne aj rieši, je teda *uzrozumenie politiky s morálkou*. Vychádza pritom z problematiky praktického rozumu a jeho dvoch princípov (materiálny, formálny) a takýmto spôsobom sa dopracúva k problematike *politického moralistu a morálneho politika*. *Materiálny* princíp je princípom prvého, a *formálny* druhého. Princíp politického moralistu je *úlohou umenia*. Princíp morálneho politika je *mravnou úlohou* a to z toho dôvodu, lebo má nastoliť *večný mier*, ktorý je želaný nie ako *fyzické dobro*, ale ako stav vychádzajúci z *uznávania povinnosti*. Riešenie prvého problému, totiž „štátneho chytráctva si vyžaduje veľkú znalosť prírody, aby sa využil jej mechanizmus na zamýšľaný účel, a predsa je všetko toto poznanie neisté vzhľadom na jeho výsledok, týkajúci sa večného mieru; či už ide o jednu alebo druhú z troch častí verejného práva. Je neisté, či národ možno vnútorne, a to na dlhý čas udržať v poslušnosti a zároveň v rozkvetení prísnosťou, alebo vnadidlom márnivosti, či vládou jednotlivca, alebo spojením viacerých vládcov, či azda aj úradníckou šľachtou, alebo mocou národa. V dejinách máme príklady opaku všetkých druhov vlády (s jedinou výnimkou, ktorá však môže zísť na um morálnemu politikovi). Naproti tomu riešenie druhého problému, totiž *problému štátnej múdrosti*, vnucuje sa takpovediac samo od seba, a je každému jasné, že marí každú vyumelkovanosť, pričom vedie priamo k účelu; predsa však s chytrou pripomienkou, že tento účel netreba navodzovať unáhlene násilím, ale podľa usposobenia priaznivých okolností sa treba k nemu neprestajne približovať“¹⁶.

¹³ I. Kant, *K večnému...*, s. 40.

¹⁴ U. Sassenbach, *op. cit.*, s. 35.

¹⁵ W. Kersting, *Wohlgeordnete Freiheit. Immanuel Kants Rechts und Staatsphilosophie*, 3. erweiterte und bearbeitete Auflage, Mentis, Paderborn 2007, s. 371.

¹⁶ I. Kant, *K večnému...*, s. 45–46.

Vo vzťahu k postupujúcemu zlepšovaniu *štátneho zriadenia*¹⁷, a to je evidentné poučenie z dejín, možno konštatovať, že sa politika stáva *otázkou meliorizmu*.

V nadväznosti na svoje úvahy o vzťahu politiky, morálky a práva Kant stanovuje *konečný účel právnej náuky*. V závere *Metafyziky mravov* ho podáva takýmto spôsobom: „Možno povedať, že toto všeobecné a pokračujúce utváranie mieru nie je iba časťou, ale predstavuje celý konečný účel vo vnútri hraníc čistého rozumu, lebo mierový stav samotný je zákonmi zaistený stav Môjho a Tvojho v istom množstve navzájom susediacich ľudí, s tým, že títo sú spolu v zriadení, pravidlo ktorého ale nie je vzaté z tej skúsenosti, ktorá sa pritom pokladala za to najlepšie ako norma pre iných, ale musí byť prevzaté prostredníctvom čistého rozumu a priori z ideálu právneho spojenia ľudí pod verejnými zákonmi... sa pokúša a presadzuje prostredníctvom postupných reforiem podľa stálych zákonov a môže v kontinuálnom približovaní priviesť až k najvyššiemu politickému dobru, k večnému mieru“¹⁸. Konečný účel *Rechtslehre* spočíva teda v postupnom vytváraní mierového stavu medzi štátmi a národmi na Zemi. Cesta k nemu vedie cez **reformy** (zlepšovania) na základe stálych zákonov. Cieľ tohto pokroku je Kantom popisovaný ako večný mier, najväčšie *politické* dobro. Večný mier je za pomoci verejných zákonov vytvorený konečný bezpečný stav všetkých ľudí a tým aj *Weltbürgerrecht*, ktoré má tiež zabrániť vojne na všetky časy vo vzťahu celku národov Zeme.

Vychádzajúc zo 4. vety *Idey* možno konštatovať, že vo formule *nedružná družnosť* a s tým spojeným antagonistickým vývojom ľudstva k zákonitému usporiadaniu spoločnosti nachádzajú aspekty Kantovho pojmu politika svoju antropologickú obdobu. Situácia, kedy je človek hnaný *ctibažnosťou*, *panovačnosťou* a *chamtivosťou*, v oblasti politiky nachádza svoj výraz v demagogickej činnosti *politikára* používajúceho bezškrupulóznym spôsobom všetky prostriedky na dosiahnutie cieľa, ktorý v žiadnom prípade nepreukazuje úctu právu. K *prírodzenej výbave* človeka tak patria podnety, ktoré môžu ničiť jednotlivca i rod, stále sa musí počítať so zlým, nepriateľským zmýšľaním a egoistickými sklonmi. Ale na druhej strane k výbave, ktorú dostáva človek do vienka od prírody, patrí potreba zachovať seba samého i rod, to všetko núti *množstvo rozumných ľudí* usporiadať ich spoločný život tým spôsobom, že sa vo verejnom správaní dosiahne ten výsledok, ako keby nemali žiadne zlé úmysly.

Za týmito nekriticky metafyzicky sa javiacimi slovami sa skrýva deskriptívny argument – poukázanie na všeobecne antropologické podmienky politického konania a konzekvencie štátneho mocenského nátlaku, ktoré sa z toho odvíjajú.

¹⁷ I. Kant, *Idea všeobecných dejín v svetoobčianskom zmysle. K večnému mieru*, Archa, Bratislava 1996, s. 71.

¹⁸ I. Kant, *Metaphysik der Sitten* in: I. Kant, *Werke in sechs Bänden*, Herausgegeben von Wilhelm Weisshädel, Band IV, Schriften zur Ethik und Religionphilosophie, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 1998, s. 497.

Náklonnosť k *spoločovaniu* si vyžaduje podriadenie svojvôle, a tým sa sleduje vytvorenie racionálne usporiadaného vedenia života, ktoré sa ešte netýka morálnych maxím. To je Kantovými slovami povedané, záležitosť *empirickej politiky* orientovanej sa na pravidlá chytrosti. Je to v podstate politika ako *štátnické umenie* smerujúca k *patologicky* vynútenému súhlasu s utvorením spoločnosti. Až morálna politika ako *výkonná právna náuka* je v stave premeniť spoločnosť na *morálny celok* pričom sa orientuje na regulatívnu ideu večného mieru požadujúcu utvorenie *svetoobčianskej spoločnosti*. Antropologicko-pragmatická fundácia Kantovho pojmu politika berie ohľad na skutočnosť, že *riadiace sily politiky sa nachádzajú len v človeku samotnom*¹⁹ a tým sa preukazuje základný aspekt *sebvzťažnosti* politických procesov. Antropologické základné ponímanie *nedružnej družnosti* nachádza svoj výraz na rovine subjektívnej maximy vôle, teda vo vzťahu k *egoizmu* a jeho protikladu, ktorým je *pluralizmus*. Tento človek sa chápe a správa ako *občan sveta*. Ak sa podľa Kanta človek cíti – pod maximou pluralizmu – ako občan sveta, potom musí odmietnuť egocentrický spôsob myslenia. A pozitívne naladený musí prezentovať pripravenosť *preveriť* svoj úsudok prostredníctvom iných možných súdov.

V Kantových úvahách o politike zaujíma centrálné postavenie problematika **štátu**, pričom *republikánsky štát*, mu predstavuje spájajúce ohnivko medzi čistým praktickým rozumom a *empiricky* praktickou politikou. Štát charakterizuje ako „zjednotenie množstva ľudí pod právnymi zákonmi“²⁰, ktorí sú spojení prostredníctvom všeobecného záujmu všetkých v právnom štáte. Aby bolo možné tento *spoločný záujem* zakladajúci sa slobodnom použití vlastných maxím konania zjednotiť so záujmami iných, potom je potrebné vytvorenie občianskeho stavu na základe *štátneho práva*. Kant vychádza z toho, že povinnosťou múdreho subjektu je zabezpečiť slobodu konania pre seba i iných. V tomto prípade praktický rozum pozná *len* cestu verejného práva, takto môže byť daný všeobecne spoznaný záujem o vytvorenie štátu, predstavujúceho všeobecnú podmienku **zabezpečenia všetkých práv a vlastníctva človeka**. Vo vzťahu k statusu *vlastníckeho práva* v Kantovom štátnom práve Sassenbach poznamenáva, že „jeho vyzdvihnutie netreba chápať ako apriórnu nevyhnutnosť, ale skôr sa má nazerať ako reflexia historického významu nadobudnutia vlastníctva pre vývoj občianskej samostatnosti, ako fundament, na ktorom sa môže potenciál ľudskej slobody ľahšie a širšie rozvíjať“²¹. Z tohto dôvodu pokladá ďalej za potrebné zdôrazniť – čo je podľa mňa oprávnené – že základnou a nemennou funkciou štátu nie je len ga-

¹⁹ V. Gerhardt, *Vernunft und Geschichte, Ernst Cassirers systematischer Beitrag zu einer Philosophie der Politik* in: *Über Ernst Cassirers Philosophie der symbolischen Formen*, Herausgegeben von Hans – Jürg Braun, Helmuth Holzey und Ernst Wolfgang Orth, Frankfurt am Main 1988, s. 243.

²⁰ I. Kant, *Metaphysik...*, s. 431.

²¹ U. Sassenbach, *op. cit.*, s. 115.

rancia nedotknuteľnosti vlastníctva, ale predovšetkým ochrana praktickým rozumom stanovenej a súčasne obmedzenej a pritom najviac možnej slobody konania jednotlivca. Tak sa dá pravda za istých podmienok – hovoriť o súvislosti štátu, vlastníctva a slobody konania.

Ak mám sumarizovať Kantove názory na problematiku politiky, ako dôležitej súčasti kultúrneho celku, potom je potrebné pripomenúť niektoré dôležité veci. 1) Kant poznal práce takých mysliteľov ako boli T. Hobbes, J. Locke, Ch.L. Montesquieu a predovšetkým J.J. Rousseau, pričom ak uvažoval v tejto rovine z pozície normatívnosti, potom sa odvolával na Platóna (*Kritika čistého rozumu, Spor fakúlt*); 2) Kant po novom formuloval problematiku politickej reality. Vo vzťahu k nej uplatňoval svoju kritickú metódu. Oblasť politiky podriadil súdu rozumu, aj keď sa intenzívne o ňu – ako svedčia jeho mnohí súčasníci – zaujímal v jej *empirickom*, reálnom stvárnení. Kardinálnym problémom jeho politickej filozofie bol vzťah *suveréna a občianstva*, teda vzťah *poriadku a slobody*²². U svojich predchodcov, ale nie u všetkých, videl skôr deskripciu *politického sveta*, u neho vidno snahu tento svet moci objasniť a zdôvodniť jeho *pravú* podobu založenú na väzbe morálky a politického konania; 3) Mnohí autori pripomínajú skutočnosť, že Kant sa vyčleňuje z dejín filozofie a je *zapojený* do aktuálnych diskusií a v tomto smere je našim *súčasníkom*. Možný *kantovský* prínos pri riešení politických problémov je videný v troch stanoviskách: *antropologicko-teleologickom; právno-normatívnom a racionálno-technickom*²³. Posledné dva prístupy sa tematicky orientujú na hlavne na Kantov spis *K večnému mieru*; 4) Kant v ňom – uvádza K. Dicke²⁴ – signalizuje, že je čas konzekventne vyložiť ideu slobody a určiť, ktoré podmienky by ju mohli zaistiť a na tejto ceste dáva mieru politickú vážnosť. Kantovo stanovisko je svetoobčiansko-politické. Dielo má spojiť historickú udalosť mierovej zmluvy so slobodným – republikánskym impulzom a posunúť ju do svetovopolitickej perspektívy. Podľa jeho názoru v tomto diele Kant určuje úlohu *politologickej filozofie* ako kriticko-transcendentálnu reflexiu princípov; 5) Pripomínam myšlienky K. Jaspersa, vysvetľujúce podstatné určenia Kantovho *mierového spisu*. Kantovi nejde primárne o projekt, ktorý by predstavoval akýsi politický akčný aktuálny program. Zmyslom spisu píše – Kantov komentátor je – ukázať princípy a nie podať inštitucionálne a juridické konštrukcie, ktorými by snáď mohlo dôjsť k jeho uskutočneniu. Potiaľ teda základné idey I. Kanta.

Zmyslom filozofovania je prítomnosť, poznamenal svojho času K. Jaspers. Ak sa presuniem časom k súčasnosti musím uviesť – začnem v podmienkach bývalého Československa po prevrate – že u nás bol istým filozofom na tróne

²² M. Fedorova, *Klassičeskaja političeskaja filosofija*, Moskva 2001, s. 200.

²³ L. Smorgunov, *Filosofija i politika, Očerki sovremennoj političeskoj filosofiji i rossijskaja situacija*, Moskva 2007, s. 144.

²⁴ K. Dicke, *Immanuel Kant. Zum ewigen Frieden (1795)* in: *Geschichte des politischen Denkens*, Herausgegeben von Manfred Brocker, Suhrkamp, Frankfurt am Main 2006, s. 376.

deklarovaný projekt *nepolitickej politiky*²⁵, dôsledky ktorej pociťujeme dodnes aj keď už v dvoch samostatných republikách. Mám na mysli často *pochybné* reštitúcie, privatizáciu majetku, v nadväznosti na to postupné vytváranie mocných ekonomických skupín úzko prepojených na im slúžiace politické subjekty. A všetko to pod zdôvodnením triumfujúcej ideológie neoliberalizmu a jej nekompromisného uplatňovania v reálnom politickom živote. Najskôr to bolo na Slovensku vytváranie kapitálotvornej vrstvy, neskorší výpredaj majetku a bánk firmám zo zahraničia a potom *sprivatizovanému* štátu v rovine hospodárskej politiky, neostáva nič iného než vytváranie lákavých podmienok a následné čakanie na príchod zahraničných investorov. Nazerajúc uvedený problém v širšom kontexte európskej integrácie a jej súčasnej krízy a to nielen finančnej, vyslovuje česká *kritická* ekonómka I. Švihlíková v súvislosti s fetišom súčasnej ekonomiky hospodárskym rastom i *mýtom* konkurencieschopnosti nasledujúci interesantný názor: „Treba dodať, že Česko a Slovensko slúžia ako voľná výrobná kapacita, ktorá je flexibilná a dostatočne lacná – ďalej teda zlepšuje cenovú konkurencieschopnosť Nemecka“²⁶. Stali sme sa teda dielňami Európy. Moderní kolonizátori *Východu* majú záujem i o našu pôdu. Podnikajú na nej farmári z Dánska, Holandska či Nemecka zatiaľ však iba vo forme *prenájmu* alebo prostredníctvom *nastrčených vlastníkov*. Zatiaľ! Tak to však vyzerá, že sa pomaly stávame len *sluhami* dobrých, *investujúcich* cudzincov...

Po roku 1989 sme snívali svoj veľký sen o demokracii, prosperite, *dobrom živote*. Aspoň tak to šírila mocná propaganda neomylného neoliberalizmu. Dnes je tento sen dosnívaný. Už vieme, že tu máme kapitalizmus a s ním aj sociálnu nespravodlivosť. O reálnej súčasnosti Slovenska vypovedá J. Draxler: „Slovensko má po prvýkrát v novodobej histórii, prinajmenšom od čias Uhorska, majetkovú triedu, ktorá si žije život veľmi odlišný od kohokoľvek iného v krajine. Pritom sa tak izolovala, že bežný občan o nej v podstate nič nevie. Boháči sa skrývajú za vysokými múrmi obklopujúcimi rozľahlé vily so záhradami. Na dovolenky lietajú súkromnými lietadlami. Na stráženie detí si prenajímajú filipínske guvernanky, taká je posledná módna vlna – Filipínky sú pomerne lacné, deti naučia po anglicky a keďže nehovoria po slovensky, nemajú šancu hlbšie poznať tajomstvá domácnosti. Odrastené deti potom boháči posielajú na stredné školy mimo Slovenska. V kurze je najmä Veľká Británia a Francúzsko. Na druhej strane zamestnanec pracuje za plat, ktorý v priemere predstavuje pätinu nemeckého. A životné náklady sú minimálne rovnaké“²⁷. Môžeme si položiť – vychádzajúc z Kantových morálno-praktických noriem – otázku: Je toto exkluzívne sociálne postavenie *menšiny* vymedzené vlastníctvom, dielom usilovnosti, talentu a šťastia, alebo je to všetko inak? Položená otázka vyvstáva v našich už zmienených pomeroch so všetkou

²⁵ I. Možný, *Proč tak snadno...*, *Některé rodinné důvody sametové revoluce*, třetí vydání, Slon, Praha 2009, s. 114.

²⁶ I. Švihlíková, *Eurozóna opäť na rázcestí*, „Názory. Pravda“ 14. júna 2012, s. 37.

²⁷ J. Draxler, *Naozaj sociálnejšie?*, „Názory. Pravda“ 2. mája 2012, s. 38.

závažnosťou a spoločenskou aktuálnosťou. Jej adekvátne odpoveď si vyžaduje samostatné spracovanie realizované na základe využitia filozoficko-kritických parametrických východísk s ich následným prepojením na konkrétnu empirickú skutočnosť rozmanitého sveta ľudských konaní a ich jednotlivých účelov; a predovšetkým ich dôsledkov; a to všetko na pozadí špecifickej *historickej skúsenosti* spojenej s rokom 1989. To je však záležitosť budúceho bádania a následného teoreticko-praktického stvárnenia.

[znaków 26 773]

Przedmiotem artykułu jest analiza krytyczna rozważań I. Kanta o polityce. Autor koncentruje się na realistycznym opisie polityki w myśli I. Kanta i na podstawowych zasadach polityki (przedstawicielstwo, federalizm, rozgłos). Wskazuje na problematyczny związek pomiędzy suwerennością a obywatelami oraz prawem i wolnością. Nawiązując do współczesności wskazuje w tym kontekście na bieżące problemy społeczne.

słowa kluczowe: filozofia polityki, polityka, moralność, prawo

The subject of the article is a critical analysis of the Kant's thoughts about politics. The author concentrates on Kant's realistic description of politics and on the basic principles of politics (representation, federalism, publicity). He points on the problematic relationship between sovereignty and citizens as well as between order and freedom. Referring to the present he points in this contexts on a current social problems.

keywords: philosophy of politics, politics, morality, law